Shiraz University
Journal of Children's Literature Studies
Semiannual, ISSN: 2783-0616
Spring - Summer 2026

OPEN ACCESS

Extended Abstract

DOI: 10.22099/JCLS.2025.52709.2090

Representation of the Maturation Process in Adolescent Novels: A Comparative Study of *The Clown* and *Call Me Ziba*

Nahid Taheri Gandomani*
Hamid Rezaei (Corresponding Author)
Fatemeh Rahmanifard

Introduction

Puberty represents a pivotal developmental stage in human life, characterized by extensive physical, psychological, and social changes, serving as a transitional phase between childhood and adulthood. This stage plays a fundamental role in shaping adolescents' individual and social identity and guides their lived experiences. Young adult literature, particularly novels, functions as a cultural and educational tool with the capacity to depict these experiences and offer strategies for navigating the challenges of puberty. When adolescents engage in empathetic identification with characters, they directly confront issues of growth and identity formation.

Despite the critical importance of this topic, a systematic analysis of puberty in Iranian adolescent literature—especially from comparative and gendered perspectives—has received limited scholarly attention. The present study focuses on two prominent novels of the 2010s: *The Clown* by Hoda Hadadi and *Call Me Ziba* by Farhad Hassanzadeh, examining the representation of various dimensions of puberty in female adolescent

* Associat Prof of Persian Language and Literature, Payam Nour University, Tehran, Iran.
H.Rezaie@pnu.ac.ir

Article Info: Received: 2025-04-14, **Accepted:** 2025-09-30

COPYRIGHTS ©2026 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the Original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher.

characters. These two characters occupy different stages of adolescence and undergo distinct psychological, social, and familial experiences. Their age and developmental differences provide a basis for a comparative study of the pubertal process, illustrating how male and female authors, through differing narrative approaches, depict the growth and identity formation of adolescent girls.

Method, Literature Review, and Objective

The scholarly literature on the representation of puberty in Iranian adolescent novels, despite the psychological and social significance of this developmental stage, remains limited and fragmented. Previous studies have predominantly focused on specific dimensions, such as physical, emotional, or cognitive aspects of puberty, while comprehensive, multidimensional, and comparative investigations are scarce. Domestic research, including works by Miralaei Amin (2017, 2018), Moradi (2018), and Binazir (2020, 2022), has analyzed puberty in adolescent novels, each emphasizing particular facets such as identity, gender roles, the body, and emotional experiences. International studies, such as Kaplan (2008), highlight adolescents' identity crises and social pressures, yet multidimensional and comparative analyses of puberty in Persian literary works have received little attention.

The present study aims to conduct a comparative analysis of the representation of various dimensions of puberty—including physical, sexual, emotional, cognitive, social, religious and spiritual, economic, and political—in two prominent Iranian adolescent novels: *The Clown* by Hoda Hadadi and *Call Me Ziba* by Farhad Hassanzadeh. Employing a qualitative approach based on comparative content analysis, the study purposefully selects female adolescent characters to illuminate how male and female authors differently portray the stages and processes of puberty. By adopting a multidimensional and gender-sensitive analytical framework, this research addresses existing gaps in prior studies and contributes to a deeper understanding of puberty representation in contemporary Persian adolescent literature.

Discussion

The findings of this study, based on the analysis of the novels indicate that the representation of puberty in these works exhibits fundamental differences in terms of the types of experiences depicted, intensity of engagement with reality, narrative structure, and gendered orientation. These differences are evident not only at the level of characterization but also in deeper dimensions such as relationships with the body, society, family, and identity.

In *The Clown,* Negar is an introspective and inquisitive character whose puberty unfolds primarily within cognitive, psychological, and spiritual domains. Her development occurs through mental reflections and familial and personal experiences, without direct confrontation with social structures. Puberty in this novel is depicted as a gradual and internalized process. The female author, with a sensitive focus on emotions and

individual growth, emphasizes intra-familial emotional interactions rather than direct engagement with social or gendered crises. This subdued approach reflects a pedagogical and balanced portrayal of adolescence.

In contrast, Ziba in *Call Me Ziba* is energetic and proactive, with her puberty shaped amid external crises such as poverty, social alienation, discrimination, and inequality. Ziba's experiences convey tangible social and political dimensions of puberty through critical language and rebellious behavior. Physical maturation is expressed symbolically and indirectly but more tangibly than in *The Clown*. The male author employs humor and everyday narrative techniques to portray bodily and gendered experiences in ways congruent with the cultural context of the novel.

Comparing the two characters, Negar represents introspective and spiritual puberty, achieving self-awareness through care and internal acceptance, whereas Ziba embodies protest-oriented and socially engaged puberty, reconstructing her personal and social identity through crisis and resistance. These differences partly reflect the authors' perspectives: Hadadi, emphasizing emotional and psychological layers, presents puberty as a gradual and familial phenomenon, while Hassanzadeh, adopting a structuralist view, portrays puberty as intertwined with society, power, and law.

Age and situational differences between the characters also influence the representation of puberty. Negar, in late adolescence, engages in reflection on identity and future pathways, whereas Ziba, at the onset of adolescence, confronts crises such as social rejection and identity loss, advancing her maturation from biological to identity and social dimensions.

Overall, the study demonstrates that representations of puberty in Iranian adolescent literature encompass a spectrum ranging from introspective to realistic, and from individual-centered to structurally oriented perspectives. Furthermore, a gender-sensitive analysis reveals that narrative orientation, thematic focus, and the portrayal of pubertal experiences are significantly influenced by the author's gender.

Conclusion

This study aimed to conduct a comparative analysis of the representation of various dimensions of puberty in the novels *The Clown* and *Call Me Ziba*, examining structural and discursive differences in the authors' perspectives on adolescence. The findings indicate that the experience of puberty in these works reflects not only the psychosocial realities of the characters but is also shaped by the author's gender, cultural context, and narrative structure. In *The Clown*, puberty is depicted as an individual, spiritual, and internalized process unfolding within the family and emotional sphere. In contrast, *Call Me Ziba* presents a socially grounded, realistic, and at times political portrayal of puberty, entangled with crises such as identity loss, poverty, and social discrimination.

These differences highlight two distinct approaches to adolescence: a contemplative perspective versus a critical, outward-facing perspective. The dimensions of puberty including physical, emotional, cognitive, economic, spiritual, social, and political are represented asymmetrically and with varying intensity across the

two novels, indicating that Iranian adolescent literature does not follow a uniform pattern in narrating puberty. The depiction of puberty is contingent upon changing cultural and psychological conditions.

The study underscores the importance of multidimensional approaches in the analysis of adolescent literature. Focusing solely on biological or psychological aspects, without considering social and cultural contexts, provides an incomplete understanding of this developmental stage. Moreover, a gender-sensitive analysis proves crucial for comprehending the narrative mechanisms of puberty. The findings offer a foundation for further research on comparisons between male and female authors, the evolution of puberty narratives in adolescent novels, and cross-cultural studies, contributing significantly to theoretical and critical analyses in the field of adolescent literature .

Keywords: Adolescence, Young Adult novel, *The Clown*, Maturation, Young, *Call Me Ziba*

References

Ahadi, H., & Mohseni, N. (2017). *Developmental psychology*. Ayandeh Derakhshan. [in Persian]

Ahmadi, A. (2011). *Adolescent and youth psychology*. Mashal Publications. [in Persian]

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Erlbaum.

Alexander, C. (2008). Cultural studies. In *International encyclopedia of the social sciences*.

Atkinson, R. L. (1999). *Foundations of psychology* (M. T. Baraheni et al., Trans.). Roshd. [in Persian]

Bandura, A. (1986). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist, 28*, 117–148.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. Freeman.

Bayat, M., Hassanzadeh Niri, M., & Moradi, A. (2024). Analyzing love as a narrative perspective in the adolescent novel *On a Hot Summer Afternoon a Girl Came from Basra* based on Robert Sternberg's model. *Journal of Children's Literature Studies, 16*(1), 19–34. https://doi.org/10.22099/jcls.2024.48687.2014 [in Persian]

Berk, L. (2004). *Developmental psychology* (Y. Seyedi, Trans.; Vol. 1). Arasbaran. [in Persian]

Biabangar, A. (2011). *Educational psychology*. Roshd. [in Persian]

Binazir, N. (2020). Dual-perspective structuring in the mythological framework of the novel *Dear Squirrelfish*. *Journal of Child Literature Studies, 11*(1), 28–53. https://doi.org/10.22099/jcls.2019.33653.1690 [in Persian]

Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation, anxiety and anger*. Hogarth Press.

Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.

Chalak, S. (2021). Mythological analysis of the novel *Me and the Strange* (Focusing on feminine symbols and the adolescent maturation process). *Mystical and Mythological Literature, 17*(63), 67–91. https://sid.ir/paper/375378/fa [in Persian]

Cole, D. A., & Rehm, L. P. (1994). Family interaction patterns and childhood depression. *Journal of Abnormal Child Psychology, 14*, 297–314.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton.

Erikson, E. H. (2005). *Identity: Youth and crisis* (M. Gharache-Daghi, Trans.). Roshd. [in Persian]

Eshghi, D. (2015). *Religion and thought group: Types of human puberty (Spiritual puberty 2)*. [in Persian]

Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1980). An analysis of coping in a middle-aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior, 21*, 219–239.

Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ*. Bantam Books.

Goodarzi Dehrizi, M. (2009). *Iranian children's and adolescent literature*. Chapar Ghav. [in Persian]

Grosz, E. (1994). *Volatile bodies: Toward a corporeal feminism*. Indiana University Press.

Hadadi, H. (2012). *The Clown*. Ofogh Publications. [in Persian]

Hassanzadeh, F. (2014). *Call Me Ziba*. Cheshmeh Publications. [in Persian]

Kaplan, J. S. (2008). Young adult literature in the 21st century: Moving beyond stereotypes to reflect adolescent realities. *The ALAN Review, 36*(1), 11–18.

Khosronjad, M. (2010). *Innocence and experience: An introduction to the philosophy of children's literature*. Markaz. [in Persian]

Kohlberg, L. (1981). *The philosophy of moral development: Moral stages and the idea of justice* (Vol. 1). Harper & Row.

Kohlberg, L. (1998). *The philosophy of moral development: Moral stages and the idea of justice* (A. Sahebi, Trans.). Arjmand. [in Persian]

Lotfabadi, H. (2001). *Moral, value-based, and religious development in adolescence and youth*. Nasl-e Sevvom. [in Persian]

Massan, H., et al. (2011). *Child development and personality* (M. Yasai, Trans.). Markaz. [in Persian]

Massel, M. (1995). *Art and psychological growth*. New Press.

Miralaei Amin, Z. (2017). *Representation of types of puberty in adolescent novels of the 1380s (2000s)* (Master's thesis, Payame Noor University, Shahrekord). [in Persian]

Miralaei Amin, Z., Rezaei, H., & Kaveh, M. (2018). Representation of types of puberty in the adolescent novel *Scorpions of the Bombak Ship*. *Ormazd Quarterly, 45*, 4–25. https://sid.ir/paper/513311/fa [in Persian]

Moradi, A. (2016). *The concept of adolescence in Iranian adolescent novels based on psychological schools* (Master's thesis, Payame Noor University, Taft). [in Persian]

Parsa, M. (2009). *Child and adolescent developmental psychology*. Be'sat. [in Persian]

Piaget, J. (1972). *The psychology of the child*. Basic Books.

Piaget, J. (2001). *The psychology of the child* (F. Maher, Trans.). Ney. [in Persian]

Raghaibpour, F., & Binazir, N. (2022). Abjection and embodiment in girls' puberty (Analysis of three adolescent novels). *Journal of Child Literature Studies, 26*, 107–134. https://doi.org/10.22099/jcls.2022.41048.1887 [in Persian]

Rogers, C. (1961). *Humanistic psychology*. McGraw-Hill.

Roudiez, L. S. (Trans.). (1982). *Powers of horror: An essay on abjection*. Columbia University Press.

Shariatmadar, A. (2009). Parenting methods. *School Counselor Quarterly, 2*. [in Persian]

Shariatmadari, A. (2014). *Educational psychology*. Amir Kabir. [in Persian]

Sho'ari Nejad, A. (2006). *Developmental psychology*. Payame Noor. [in Persian]

مجله‌ی مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز
بهار و تابستان ۱۴۰۵
شاپا الکترونیکی: ۰۶۱۶-۲۷۸۳
مقاله‌ی علمی پژوهشی، دوفصلنامه، سال ۱۷، شماره‌ی اول
بهار و تابستان ۱۴۰۵، پیاپی ۳۳، صص ۱۲۱-۱۳۸
OPEN ACCESS
DOI: 10.22099/JCLS.2025.52709.2090

بازنمایی فرایند بلوغ در رمان‌های نوجوان: بررسی تطبیقی *دلقک* و *زیبا صدایم کن*

ناهید طاهری گندمانی *
حمید رضایی **
فاطمه رحمانی‌فرد ***

چکیده

این مقاله به تحلیل مقایسه‌ای انواع بلوغ در شخصیت‌های دختر نوجوان رمان‌های *دلقک* (۱۳۹۱) اثر هدی حدادی و *زیبا صدایم کن* (۱۳۹۳) اثر فرهاد حسن‌زاده پرداخته است. هدف اصلی پژوهش بررسی نحوه‌ی بازنمایی بلوغ جسمی، عاطفی، سیاسی و اجتماعی در این دو رمان و تحلیل تفاوت‌های نگرشی نویسندگان زن و مرد درزمینه‌های مختلف بلوغ است. این پژوهش به روش تحلیلی مقایسه‌ای صورت گرفته و با استفاده از داده‌های موجود در متن رمان‌ها، فرایند بلوغ شخصیت‌های دختر نوجوان به‌طور مجزا و مقایسه‌ای ارزیابی شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که در رمان *دلقک*، بلوغ بیشتر بر ابعاد فرهنگی و معنوی تمرکز دارد، درحالی‌که در *زیبا صدایم کن*، بلوغ به‌ویژه در ابعاد اجتماعی، سیاسی و شناختی نمود پیداکرده است. درنهایت، تفاوت‌های بازنمایی بلوغ در این دو رمان نشان‌دهنده‌ی تفاوت‌های دیدگاه نویسندگان زن و مرد است که به‌طور خاص در چگونگی توجه به پیچیدگی‌های روان‌شناختی و اجتماعی شخصیت‌های نوجوان مشاهده می‌شود. این پژوهش به‌ویژه به بررسی نقش جنسیت در بازتاب بلوغ در ادبیات کودک و نوجوان پرداخته است.

واژه‌های کلیدی: بلوغ، دلقک، رمان نوجوان، زیبا صدایم کن، نوجوان.

* کارشناس ارشد ادبیات کودک و نوجوان، دانشگاه پیام نور شهرکرد، شهرکرد، ایران n.taheri0077@gmail.com
** دانشیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران H.Rezaie@pnu.ac.ir (نویسنده مسئول)
*** دانشجوی دکتری و مدرس گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد خوراسگان، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران f.rahmanifard@iau.ir

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۱/۲۵، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۷/۸

COPYRIGHTS ©2026 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the Original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher.

۱. مقدمه

بلوغ[1] یکی از مهم‌ترین مراحل تحولی در زندگی انسان است که با دگرگونی‌های جسمانی، روانی و اجتماعی[2] گسترده‌ای همراه می‌شود. این مرحله که گذرگاه میان کودکی و بزرگ‌سالی است، نقشی اساسی در شکل‌گیری هویت فردی و اجتماعی نوجوان ایفا می‌کند. ادبیات نوجوان به‌عنوان ابزاری فرهنگی و تربیتی، می‌تواند بستری برای تبلور تجربه‌های زیسته و راهکارهای مقابله با چالش‌های دوران بلوغ باشد. ازآنجاکه نوجوانان هنگام خواندن داستان، با شخصیت‌ها همذات‌پنداری می‌کنند، ادبیات داستانی به شیوه‌ای بی‌واسطه بر فرایند هویت‌یابی[3] آن‌ها اثر می‌گذارد (رک. احمدی، ۱۳۹۰: ۴۵؛ گودرزی، ۱۳۸۸: ۲۸).

با وجود اهمیت مسأله‌ی بلوغ در این نوع ادبیات، تحلیل نظام‌مند آن، به‌ویژه در قالب مطالعه‌ی تطبیقی، کمتر توجه پژوهش‌های ادبی را به خود جلب کرده است. پژوهش حاضر به بررسی بازنمایی انواع بلوغ در دو اثر برجسته از ادبیات نوجوان ایران می‌پردازد: *دلقک* نوشته‌ی هدی حدادی (۱۳۹۱) و *زیبا صدایم کن* اثر فرهاد حسن‌زاده (۱۳۹۳).

در مطالعه‌ی فرایند بلوغ در ادبیات نوجوان، انتخاب شخصیت‌هایی از سنین مختلف می‌تواند درک جامع‌تری از این مرحله‌ی مهم زندگی ارائه دهد. در این پژوهش، دو شخصیت دختر در مراحل مختلفی از نوجوانی قرار دارند؛ نگار در *دلقک* در سال‌های پایانی نوجوانی است، درحالی‌که زیبا در *زیبا صدایم کن* در سال‌های آغازین نوجوانی به سر می‌برد. این تفاوت سنی، نه‌تنها بر نوع تجربه‌ها و چالش‌های آن‌ها تأثیر گذاشته است، بلکه نشان می‌دهد که نویسندگان چگونه بر اساس سن شخصیت‌های خود، مسیر بلوغ را به شیوه‌ای متناسب روایت کرده‌اند. این تمایز سنی، مطالعه‌ی تطبیقی این دو اثر را حائز اهمیت می‌سازد، زیرا امکان بررسی چگونگی بازنمایی مراحل مختلف بلوغ را در ادبیات نوجوان فراهم می‌کند. با هدف ذکرشده، پرسش‌های پژوهش عبارت‌اند از: انواع بلوغ چگونه در شخصیت‌های دختر نوجوان رمان‌های *دلقک* و *زیبا صدایم کن* به تصویر کشیده شده است؟ چه تفاوت‌هایی در نحوه‌ی بازنمایی بلوغ در شخصیت‌های دختر نوجوان توسط نویسنده‌ی زن (هدی حدادی) و نویسنده‌ی مرد (فرهاد حسن‌زاده) وجود دارد؟ نقش تجربیات اجتماعی و خانوادگی در فرایند بلوغ شخصیت‌های دختر نوجوان در این دو رمان چیست؟

باتوجه‌به جایگاه حیاتی دوره‌ی نوجوانی در فرایند رشد و تکوین هویت فردی و اجتماعی و نقش بنیادینی که ادبیات نوجوان در بازتاب تجربه‌های زیسته، چالش‌ها، بحران‌ها و تحولات روانی و اجتماعی این دوره ایفا می‌کند، واکاوی بازنمایی مفاهیم مرتبط با بلوغ در متون ادبی این حوزه ضرورتی علمی و فرهنگی دارد. ادبیات داستانی، به‌ویژه در گونه‌ی نوجوان، می‌تواند بستر مناسبی برای بازنمایی پیچیدگی‌های مرحله گذار از کودکی به بزرگ‌سالی باشد و ازآنجاکه در بسیاری از نمونه‌ها، نویسندگان با جنسیت‌ها و جهان‌بینی‌های متفاوت به خلق این آثار می‌پردازند، امکان بررسی و مقایسه‌ی نحوه‌ی مواجهه آنان با مفاهیمی چون بلوغ نیز فراهم می‌شود. علی‌رغم اهمیت مفهومی و کارکردی «بلوغ» در زندگی نوجوانان، به بررسی تطبیقی و منظم آن در ادبیات داستانی فارسی در پژوهش‌های آکادمیک کمتر توجه است، به‌ویژه در ارتباط با آثار نویسندگان زن و مرد که امکان تحلیل تفاوت‌های گفتمانی در مواجهه با رشد دختران نوجوان را فراهم می‌آورد.

در این زمینه، دو رمان *دلقک* اثر هدی حدادی و *زیبا صدایم کن* اثر فرهاد حسن‌زاده به‌عنوان نمونه‌هایی شاخص از ادبیات نوجوان دهه‌ی نود، فرصت مناسبی را برای تحلیل تطبیقی انواع بلوغ فراهم می‌سازند. شخصیت‌های اصلی هر دو اثر، دختران

---

1. Maturity
2. Psychosocial Development Theory
3. Identity Formation

نوجوانی هستند که در بافت‌های خانوادگی، اجتماعی و روانی متفاوتی رشد می‌کنند و تجربه‌های گوناگونی را از مراحل بلوغ پشت سر می‌گذارند. ازاین‌رو، مسأله‌ی اصلی این پژوهش آن است که انواع مختلف بلوغ، شامل بلوغ جسمی، جنسی، عاطفی، شناختی، اجتماعی، شرعی و معنوی، اقتصادی و سیاسی، چگونه در شخصیت‌های دختر نوجوان این دو رمان بازنمایی شده‌اند و این بازنمایی‌ها چه تفاوت‌هایی را از منظر نگرش جنسیتی نویسندگان، نوع پرداخت داستانی و جهت‌گیری‌های گفتمانی در ادبیات نوجوان فارسی آشکار می‌سازند؟

پژوهش حاضر با رویکردی کیفی و با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای تطبیقی به واکاوی این مسأله پرداخته است. انتخاب نمونه‌ها به‌صورت هدفمند و براساس معیارهایی چون تمرکز داستان بر شخصیت دختر نوجوان، حضور عناصر تحلیل‌پذیر در حوزه‌های مختلف بلوغ، شهرت و اعتبار ادبی آثار و تنوع جنسیتی نویسندگان صورت گرفته است. تحلیل داده‌ها مبتنی بر خوانش انتقادی و چندلایه‌ای دو متن، استخراج عناصر مفهومی و دلالی مرتبط با انواع بلوغ و کدگذاری محتوایی در قالب هفت محور تحولی (بلوغ جسمی و جنسی، عاطفی و هیجانی، شناختی، اجتماعی، شرعی و معنوی، اقتصادی و سیاسی) انجام شده است. در ادامه، با مقایسه‌ی چگونگی نمود این ابعاد در دو رمان، تلاش شده است تا نحوه‌ی رشد شخصیت‌ها در تعامل با محیط پیرامونی، تجربه‌های زیسته، جایگاه اجتماعی و نظام ارزشی تحلیل گردد.

در این فرایند، چارچوب‌های نظری برگرفته از روان‌شناسی رشد (با تأکید بر نظریه‌های اریکسون، پیاژه، راجرز، کلبرگ و برک)، جامعه‌شناسی نوجوانی و مطالعات جنسیت به‌عنوان مبانی تحلیلی به کار رفته‌اند تا تحلیل‌ها از پشتوانه‌ی نظری معتبر برخوردار باشند. افزون‌بر این، تلاش شده است تا با لحاظ‌کردن تفاوت‌های بافتی و فرهنگی هر داستان، به درکی چند سویه از مفهوم بلوغ در ادبیات نوجوان ایران دست‌یابیم. روایی تحلیلی این پژوهش از طریق هم‌سنجی داده‌ها با نظریه‌های علمی و نمونه‌های مشابه در آثار دیگر و نیز بازخوانی مکرر و تأیید مفهومی داده‌ها تأمین گردیده است. نتایج نهایی در قالب تحلیلی توصیفی‌تطبیقی گزارش شده که در آن نقاط افتراق و اشتراک دو اثر در بازنمایی بلوغ تبیین و تفسیر شده‌اند.

۲. پیشینه‌ی پژوهش

ادبیات پژوهشی پیرامون بازنمایی بلوغ در رمان‌های نوجوان فارسی، علی‌رغم اهمیت روان‌شناختی و اجتماعی این مرحله از زندگی، همچنان محدود و پراکنده است. درحالی‌که بلوغ یکی از بنیادی‌ترین فرایندهای تحولی در نوجوانی است، تنها معدودی از پژوهش‌ها به‌صورت متمرکز و نظام‌مند آن را در ادبیات داستانی بررسی کرده‌اند. در این بخش، مجموعه‌ای از مطالعات مرتبط مرور می‌شود تا جایگاه پژوهش کنونی روشن گردد.

نخستین مطالعات متمرکز بر مفهوم بلوغ در رمان نوجوان را می‌توان در پایان‌نامه‌ی میرعلایی (۱۳۹۶) با عنوان *بازنمایی انواع بلوغ در رمان‌های نوجوان دهه هشتاد* مشاهده کرد. او با بررسی پانزده رمان شاخص، نتیجه گرفته است که تنها چهار اثر توانسته‌اند بلوغ را با موفقیت و عمق لازم بازتاب دهند. تمرکز عمده‌ی این آثار بر بلوغ شناختی و عاطفی بوده و به ابعاد مغفول‌تری همچون بلوغ اقتصادی یا سیاسی، کمتر توجه شده است.

مرادی (۱۳۹۷) در پایان‌نامه‌ای با رویکرد روان‌شناسی رشد، به تحلیل مفهوم نوجوانی در ادبیات داستانی پرداخته است. در این پژوهش، مؤلفه‌هایی مانند هویت، نقش‌های جنسیتی[1]، عشق و تعارض‌های درونی بررسی‌شده‌اند. وی معتقد است که

[1]. Gender Roles

بحران‌های روانی مانند دوقطبی‌های عاطفی یا بحران هویت بیش از روابط میان نسلی یا پیوندهای خانوادگی در رمان‌ها برجسته شده‌اند.

در پژوهشی دیگر، میرعلایی و همکاران (۱۳۹۷) رمان *عقرب‌های کشتی بمبک* نوشته‌ی فرهاد حسن‌زاده را با تمرکز بر مؤلفه‌های بلوغ بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که اثر مذکور با نگاهی نسبتاً رئالیستی به‌ویژه بر ابعاد جسمی، جنسی و اضطراب‌های زیستی تأکید دارد و شخصیت‌های نوجوان آن تجربه‌هایی ملموس از تغییرات بدنی، شرم و درگیری‌های شخصی را از سر می‌گذرانند.

بی‌نظیر (۱۳۹۹) در مقاله‌ی «مفصل‌بندی بینش دووجهی در رمان *سنجاب‌ماهی عزیز*» با بهره‌گیری از نظریه‌ی ساختار اسطوره‌ای، به تحلیل مفهوم بلوغ در بستری نمادین و دوگانه‌محور پرداخته است. او نشان می‌دهد که تجربه‌ی بلوغ شخصیت دختر داستان، در پیوندی پیچیده با مفاهیمی چون مرگ/ زندگی، کودک/ بزرگ‌سال، مکان ملموس/ اسطوره‌ای و زمان تقویمی/ حلقوی شکل می‌گیرد. این مطالعه، بلوغ نوجوانانه را فرایندی آیینی، وجودی و اسطوره‌محور می‌داند.

رقایب‌پور و بی‌نظیر (۱۴۰۱) در مقاله‌ی «آلوده‌انگاری کریستوا و بدن‌مندی در بلوغ دختران» با رویکردی جامعه‌شناختی و بر پایه‌ی نظریه‌ی ژولیا کریستوا، سه رمان نوجوان را در زمینه‌ی گفتمان بدن، جنسیت و قاعدگی بررسی کرده‌اند. نتایج نشان می‌دهند که بدن دختر نوجوان در گفتمان مسلط فرهنگی، اغلب «ابژه‌ای آلوده» تلقی می‌شود و تجربه‌ی قاعدگی به تجربه‌ای از بیگانگی با بدن و شرم تبدیل شده است که تصویری حاشیه‌ای از دختر نوجوان در فرایند بلوغ می‌سازد.

چالاک (۱۴۰۰) در مقاله‌ی «واکاوی اسطوره‌شناختی رمان *من و عجیب‌وغریب*» با روش تحلیل نماد و کهن‌الگو، ساختار روایی بلوغ نوجوان را در قالب عناصری چون سفر قهرمان، سرزمین ناشناخته و آیین‌های گذار تحلیل کرده است. این پژوهش نشان می‌دهد که فانتزی نوجوانانه ظرفیت لازم برای رمزگشایی از فرایند بلوغ در سطح ناخودآگاه جمعی را دارد.

بیات و همکاران (۱۴۰۳) در مقاله‌ی میان‌رشته‌ای «تحلیل دیدگاه عشق به‌مثابه قصه در رمان نوجوان *در یک ظهر داغ تابستان*...» با استفاده از الگوی «قصه‌ی عشق» رابرت استرنبرگ، به پیوند بلوغ عاطفی و تجربه‌های عاشقانه نوجوانان پرداخته‌اند. آن‌ها معتقدند روایت عاشقانه در رمان نوجوان می‌تواند در فرایند هویت‌یابی و رشد عاطفی نقش تربیتی مؤثری ایفا کند.

در مطالعات خارجی، کاپلان (۲۰۰۸) در مقاله‌ای با عنوان «بازنمایی نوجوانان در ادبیات معاصر نوجوان» به بررسی تصویرسازی نوجوانان در ادبیات نوجوان معاصر آمریکا پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که شخصیت‌های نوجوان اغلب با بحران هویت، تعارض خانوادگی و فشارهای اجتماعی مواجه‌اند. کاپلان بر نقش ادبیات در بازتاب یا نقد کلیشه‌های فرهنگی پیرامون نوجوانی تأکید می‌کند و خواستار افزایش تنوع نژادی و جنسیتی در شخصیت‌هاست.

مجموع این پژوهش‌ها نشان می‌دهد که مطالعات موجود عمدتاً تک‌بعدی و معطوف به یکی از ابعاد بلوغ، به‌ویژه جسمی یا عاطفی، بوده‌اند و پژوهشی جامع، چندساحتی و تطبیقی که به‌طور هم‌زمان انواع بلوغ را در آثار مختلف تحلیل کند، کمتر انجام شده است. همچنین، به تفاوت نگرش جنسیتی نویسندگان در روایت تجربه‌های بلوغ دختران نوجوان نیز کمتر توجه شده است. پژوهش حاضر درصدد پاسخ به این خلأ مفهومی و پژوهشی با تکیه‌بر رویکردی تحلیلی‌تطبیقی و چارچوب‌های نظری متقن است.

۳. چهارچوب نظری

۳. ۱. رمان کودک و نوجوان

نوجوانان با متونی ارتباط مؤثر برقرار می‌کنند که متناسب با سن و درکشان نوشته شده باشد. به‌زعم خسرونژاد (۱۳۸۹)، ادبیات کودک صرفاً کودک‌محور نیست؛ بلکه هر متنی که با عاطفه و شناخت کودک پیوند یابد و افق دید کودک و نویسنده را توأمان دربرگیرد، در زمره‌ی ادبیات کودک قرار می‌گیرد. این تعریف بر تعامل دوسویه نویسنده و مخاطب و درهم‌تنیدگی ذهنی آن‌ها در فرایند آفرینش اثر تأکید دارد.

۳. ۲. نوجوانی

نوجوانی دوره‌ای گذار میان کودکی و بزرگ‌سالی است که با دگرگونی‌های جسمانی، روانی و اجتماعی همراه است. به گفته‌ی اتیکنسون[1] (۱۳۷۷) تا پیش از قرن بیستم، این مرحله به‌عنوان دوره‌ای مستقل شناخته نمی‌شد، اما امروز روشن است که نوجوانی نیازمند فرصت برای رشد درونی است (رک. ماسن[2] و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۲۸). این مرحله بستری برای آمادگی تدریجی برای ورود به دنیای بزرگ‌سالان فراهم می‌کند. در این میان، رمان نوجوان با بازنمایی تجربه‌های این دوره، می‌تواند نقشی مؤثر در هویت‌سازی و هدایت نوجوانان در مسیر بلوغ ایفا کند.

۳. ۳. بلوغ

بلوغ، یکی از مهم‌ترین مراحل تحول انسان، دوره‌ای بین کودکی و بزرگ‌سالی است که با تغییراتی در بدن، مغز و غدد همراه بوده و پیامدهای روانی، رفتاری و اجتماعی به‌دنبال دارد. واژه‌ی بلوغ ازنظر لغوی به معنای رسیدن به کمال است و ابعاد جسمی، شناختی و اجتماعی را دربرمی‌گیرد. این دوره معمولاً با بلوغ جنسی آغاز می‌شود، اما ویژگی‌ها و زمان آن متأثر از فرد و فرهنگ است (رک. احدی و محسنی، ۱۳۹۶: ۷۳) و اغلب برای نوجوانان و خانواده‌ها چالشی جدی محسوب می‌شود. انواع بلوغ شامل جسمی و جنسی، شرعی، اجتماعی، عاطفی، شناختی، اقتصادی و سیاسی است که در بخش تحلیل شخصیت‌ها به‌تفصیل بررسی خواهند شد.

۳. ۴. نظریه‌ی رشد روانی ـ اجتماعی اریکسون

اریک اریکسون[3] (۱۹۶۸) رشد انسان را در قالب هشت مرحله روانی‌اجتماعی توصیف می‌کند که هر یک با یک بحران هویتی همراه است. مرحله‌ی پنجم که مختص نوجوانی است، با چالش «هویت در برابر سردرگمی نقش» مشخص می‌شود. در این دوره، نوجوان می‌کوشد در میان نقش‌های اجتماعی و ارزش‌های فرهنگی، تعریفی از خود بیابد. عبور موفق از این بحران به انسجام هویتی منجر می‌شود؛ در غیر این صورت، سردرگمی و دوگانگی در نقش‌ها پدید می‌آید. این نظریه، چارچوبی مؤثر برای تحلیل بحران‌های هویتی، نقش‌پذیری و تثبیت شخصیت در دوره‌ی نوجوانی فراهم می‌سازد.

---

1. Atkinson
2. Mussen
3. Erikson

۳. ۵. نظریه‌ی دلبستگی جان بالبی

نظریه دلبستگی[1] را نخستین‌بار جان بالبی[2] (۱۹۷۳) مطرح کرد و سپس آینسورث آن را توسعه داد که بر اهمیت پیوندهای عاطفی اولیه میان کودک و مراقبان تأکید دارد. این پیوندها، به‌ویژه با مادر یا جایگزین‌های مراقبتی، در شکل‌گیری شخصیت، روابط اجتماعی و پاسخ‌های هیجانی نقش اساسی دارند. سبک‌های دلبستگی ایمن، دوسوگرایانه، اجتنابی و آشفته که در کودکی شکل می‌گیرند، در نوجوانی نیز در نحوه‌ی تعامل، تحمل استرس و شکل‌گیری روابط بین‌فردی منعکس می‌شوند. نوجوانان با دلبستگی ایمن معمولاً از عزت‌نفس بالاتر، روابط پایدارتر و توانایی بیشتری در مدیریت تعارض‌ها برخوردارند.

۳. ۶. نظریه‌ی رشد شناختی[3] ژان پیاژه

ژان پیاژه[4] (۱۹۷۲) رشد شناختی را فرایندی مرحله‌ای می‌داند که کودک را از تفکر عینی به تفکر انتزاعی هدایت می‌کند. مرحله‌ی چهارم این فرایند، «عملیات صوری»، مختص نوجوانی است و شامل توانایی تفکر فرضی‌قیاسی، پذیرش دیدگاه‌های متفاوت و تحلیل مفاهیم انتزاعی همچون عدالت یا قدرت است. این تحول شناختی، زمینه‌ساز رشد اخلاقی، استدلال اجتماعی و خودآگاهی پیچیده در نوجوان می‌شود. پیاژه باور دارد نوجوان در این مرحله توانایی ساختاردهی به مفاهیم انتزاعی و به‌کارگیری آن‌ها در مواجهه با مسائل بیرونی را پیدا می‌کند.

۳. ۷. نظریه‌ی رشد اخلاقی[5] کلبرگ

لارنس کلبرگ[6] (۱۹۸۱) رشد اخلاقی را در قالب الگویی سه‌سطحی و شش‌مرحله‌ای تبیین می‌کند. افراد از اخلاق پیش‌قراردادی (مبتنی بر اطاعت و پاداش) به اخلاق قراردادی (پایبندی به قانون و انتظار جمعی) و نهایتاً به اخلاق پس‌قراردادی می‌رسند، جایی که داوری‌های اخلاقی بر پایه‌ی اصول درونی‌شده چون عدالت و آزادی صورت می‌گیرد. کلبرگ معتقد است نوجوانی مرحله‌ای است که در آن امکان گذار به سطوح متعالی‌تر اخلاقی فراهم می‌شود، به‌شرط آنکه نوجوان در معرض تجربه‌های اخلاقی غنی و محیطی گفت‌وگومحور قرار گیرد.

۴. بحث و بررسی

۴. ۱. معرفی اجمالی آثار

رمان *دلتک* اثر هدی حدادی، در سال ۱۳۹۱ از سوی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان منتشرشده و به سال‌های پایانی نوجوانی دختری به نام نگار می‌پردازد. نگار پس از قبولی در دانشگاه از قزوین به تهران مهاجرت کرده و در همسایگی خانه عمه‌اش ساکن می‌شود. برخورد ناگهانی او با دختربچه‌ای مرموز و واکنش تندش که با سیلی همراه است، نقطه‌ی عطف داستان را رقم می‌زند. نگار در پی این حادثه، احساس گناه کرده و تصمیم می‌گیرد به دختر کمک کند. نگهداری پنهانی از این کودک

---

1. Attachment Theory
2. John Bowlby
3. Cognitive Development Theory
4. Jean Piaget
5. Moral Development Theory
6. Kohlberg

و رابطه‌ای که میان آن‌ها شکل می‌گیرد، موجب تحولی عاطفی در زندگی نگار می‌شود. دلبستگی عمیق میان آن دو، سرانجام با رفتن دخترک پایان می‌یابد؛ اما اثر روانی آن بر نگار باقی می‌ماند و نشانه‌ای از رشد عاطفی اوست.

رمان *زیبا صدایم کن* نوشته فرهاد حسن‌زاده، در سال ۱۳۹۳ و از سوی همان ناشر منتشر شده است و داستان دختری نوجوان به نام زیبا را روایت می‌کند که در بهزیستی زندگی می‌کند. پدرش مبتلا به جنون ادواری و در آسایشگاه روانی بستری است و مادرش پس از طلاق، ازدواج مجدد کرده است. تماس پدر در روز تولد زیبا، بهانه‌ای برای ملاقات و سپری‌کردن یک روز با همدیگر است؛ اما رفتارهای غیرعادی پدر و شدت‌گرفتن بیماری‌اش باعث رعب و تهدید برای زیبا می‌شود. او ابتدا در بیان احساسات و ترس‌هایش مردد است، اما پس از شدت‌یافتن خشونت پدر، با آسایشگاه تماس می‌گیرد. درنهایت، پلیس آن‌ها را می‌یابد و پدر بی‌خداحافظی به آسایشگاه بازگردانده می‌شود. داستان با تنهایی زیبا و تجربه‌ای تلخ اما تأثیرگذار از بلوغ عاطفی و روانی پایان می‌یابد.

۴. ۲. پردازش تحلیلی بازتاب انواع بلوغ در رمان‌های بررسی‌شده

۴. ۲. ۱. بلوغ جسمی و جنسی[1]

بلوغ جسمی و جنسی نخستین جلوه‌ی آشکار بلوغ است که با تغییرات سریع در اندام‌های بدنی، رشد ویژگی‌های جنسی ثانویه و تحولات هورمونی همراه می‌شود. این فرایند که معمولاً در آغاز نوجوانی آغاز و طی حدود دو سال به بلوغ کامل جنسی منتهی می‌شود، نقش مهمی در تحول هویتی نوجوان ایفا می‌کند (رک. اتکینسون و هیلگارد[2]، ۱۳۷۷: ۱۷۱).

در رمان *دلقک* اثری از بازنمایی مستقیم یا غیرمستقیم بلوغ جسمی و جنسی شخصیت اصلی (نگار) دیده نمی‌شود. تمرکز اثر بیشتر بر چالش‌های روانی، تنهایی، مسئولیت‌پذیری و دگرگونی‌های احساسی است، نه تحولات فیزیکی. در مقابل، *زیبا صدایم کن* به‌صورت غیرمستقیم و در قالب گفت‌وگوهای طنزگونه، این نوع بلوغ را در شخصیت زیبا بازتاب می‌دهد. برای نمونه، در دیالوگی بین زیبا و پدرش، زیبا درباره‌ی پسری با سبیل‌های پرپشت و جذابیت اغراق‌شده صحبت می‌کند:

«گفت: «این ببوگلابی خوشبخت کیه؟» گفتم: «آها! از اون لحاظ! اگه بدونی... اگه بدونی سیبیل داره این هوا. عینهو فرمون موتور. عاااااشقشم جون مریم! دیوونشم!»» (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۱۸).

این نوع گفتار، ضمن آنکه بار طنز دارد، از شکل‌گیری کشش‌های جنسی و توجه زیبا به جنس مخالف حکایت می‌کند. طبق دیدگاه اریکسون چنین واکنش‌هایی پاسخی روانی به تجربه‌های تازه‌ی بلوغ جنسی است که نوجوانان در تلاش برای پذیرش و سازگاری با آن‌ها هستند (Erikson, 1968: 234). در این میان، زیبا بیش از نگار نمایانگر مرحله‌ی گذار جسمی و ذهنی از کودکی به نوجوانی است که این تفاوت در رویکرد نویسندگان نیز منعکس شده است.

۴. ۲. ۲. بلوغ شرعی و معنوی[3]

در لحظات بحرانی، نگار با دعا و نیایش به‌دنبال معنا و ارتباطی عمیق‌تر با خداوند است؛ رفتاری که از بلوغ معنوی او حکایت دارد. او با نیتی عاطفی و نوع‌دوستانه، برای خوشبختی دیگران دعا می‌کند. در این مسیر، عمه نقشی کلیدی در بیداری دینی‌اش ایفا می‌کند. مشارکت او در مناسک مذهبی و همراهی‌اش با نگار، زمینه‌ساز پذیرش تدریجی مفاهیم دینی در ذهن نوجوان است: «عمه از زیر قرآن ردمون می‌کنه، یه تسبیح می‌ده دستم می‌گه: هی صلوات بفرست!» (حدادی، ۱۳۹۱: ۱۶۴–۱۶۵). این ارتباط،

---

1. Physical Maturity - Sexual
2. Atkinson & Hilgard
3. Spiritual Maturity

عامل اصلی شکل‌گیری پیوند معنوی میان نسل‌هاست. نگار تحت تأثیر عمه، به‌تدریج گام در مسیر بلوغ شرعی و معنوی می‌گذارد. این دگرگونی در رفتارهای مذهبی و عاطفی او مشهود است. درنهایت، تحولات شخصیتی‌اش نشانه‌ی فرایند تدریجی و پیچیده‌ای است که در قالب دعا و جست‌وجوی معنا در ارتباط با خداوند متبلور می‌شود: «سارینا تو بغل عمه خوابیده و دعا می‌خونه. خود عمه داره اشک می‌ریزه و دعا می‌خونه و من... ده ثانیه، نه ثانیه، من... هش ثانیه، هف، شیش، پنج ثانیه، خدایا... چهارثانیه، سه ثانیه، دو ثانیه، یک ثانیه، خدایا، خوشحالی رو به همه برگردون!» (همان: ۲۷۴). این تعامل نه‌فقط بازتابی از انتقال مفاهیم دینی میان نسل‌هاست، بلکه بر اهمیت پیوندهای عاطفی در شکل‌گیری معنویت نوجوان تأکید دارد. نگار، تحت تأثیر رفتارها و راهنمایی‌های عمه، به‌تدریج مسئولیت‌های دینی را می‌پذیرد. بلوغ شرعی و معنوی او اگرچه هم‌زمان رخ می‌دهد، اما روندی مستقل دارند که در گرایش‌های رفتاری، توجه به دعا و تأملات وجودی بروز می‌کند. تحول معنوی او حاصل تلفیقی از آموزه‌های مذهبی، تجربه‌های شخصی و حمایت خانواده، به‌ویژه عمه، است. این فرایند تدریجی، محل تلاقی تجربه‌ی زیسته با آگاهی دینی در دوره‌ی نوجوانی است.

در سوی دیگر، زیبا نیز در تعاملات اجتماعی‌اش، به‌ویژه هنگام مواجهه با مرد مغازه‌دار، رشد نگرش دینی و معنوی‌اش را نشان می‌دهد. گفت‌وگوهای او، به‌ویژه در برابر بی‌احترامی آن مرد، بازتابی از این بلوغ است؛ آن‌گاه که با آرامش و قاطعیت، خواستار رعایت ادب می‌شود: «نگاهش که تو نگاهم افتاد، نیشش باز شد: «سلام، خانم خانوما! حالت چطوره؟ خیلی وقته پیدات نیست» انگار نمی‌شناسمش گفتم: «یه آب‌معدنی لطفاً»... گفت: «این بابایی که میگی جستی یا از تخم‌مرغ شانسی بیرون کشیدی؟» گفتم: «مؤدب باش. احترامت رو نگهدار»» (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۱۰۳-۱۰۴). کنش و گفت‌وگوی زیبا با مرد مغازه‌دار بیانگر درک او از مفاهیمی چون احترام، کرامت فردی و اخلاق اجتماعی است. این واکنش، تجلی بلوغ معنوی اوست که زیبا را به‌سوی دفاع از حرمت شخصی و رعایت ارزش‌های اخلاقی سوق می‌دهد. در دوره‌ی نوجوانی، مواجهه با آموزه‌های اخلاقی و دینی نقش مهمی در شکل‌گیری نگرش‌ها و رفتارهای فرد به خود و دیگران دارد (Erikson, 1968: 239).

در ادامه‌ی داستان، زیبا مسئولیت‌پذیری اخلاقی را در موقعیتی دشوار نشان می‌دهد. وقتی برای رهایی از خطری ناخواسته دروغ می‌گوید، احساس گناه و بیداری وجدان، او را به طلب آمرزش از خداوند وامی‌دارد. این واکنش، نشان‌دهنده‌ی درونی‌سازی ارزش‌های دینی و تأثیر وجدان اخلاقی در تصمیم‌گیری‌های نوجوانانه است: «جوید و با اخم گفت: «لامصب یک‌کم تلخه، نه؟» گفتم: «لامصب مال کاکائوشه. دهن منم تلخ شده». خدا دروغم را می‌بخشد. تلخی کیک مال قرصی بود که لایش چپانده بودم» (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۱۷۵). در این بخش از داستان، زیبا برای نجات خود و پدرش ناخواسته به دروغ متوسل می‌شود، اما احساس گناه و آگاهی از نادرستی آن، او را به‌سوی طلب بخشش از خداوند سوق می‌دهد. این مواجهه درونی با خطا، نشانه‌ی رشد اخلاقی و بلوغ معنوی اوست؛ زیبا در تلاش است با پذیرش مسئولیت اخلاقی، به تصمیمی صحیح دست یابد.

مقایسه‌ی شخصیت‌های زیبا و نگار نشان می‌دهد که هر دو در مسیر بلوغ شرعی و معنوی با چالش‌هایی مشابه مواجه‌اند. زیبا از رهگذر تعامل اجتماعی، به‌ویژه واکنش به بی‌احترامی مرد مغازه‌دار، نشان می‌دهد که ارزش‌هایی چون احترام و اخلاق را درونی کرده است. در مقابل، نگار بیشتر از طریق عمل به آیین‌های مذهبی، چون گذر از زیر قرآن یا دعا، به بلوغ دینی دست می‌یابد. در هر دو، رشد معنوی با آگاهی از مسئولیت‌های اخلاقی و تلاش برای فهم ژرف‌تری از زندگی پیوند خورده است. تفاوت‌های این دو مسیر، گویای تنوع تجربه دینی در نوجوانان و تحول تدریجی هویت معنوی آنان است.

۴. ۲. ۳. بلوغ اجتماعی[1]

بلوغ اجتماعی به توانایی نوجوان در درک نقش‌های اجتماعی، رعایت هنجارها و برقراری روابط مؤثر با دیگران اشاره دارد. این مرحله که در نظریه‌ی رشد روانی‌اجتماعی اریکسون جایگاهی محوری دارد، با جست‌وجوی هویت و موقعیت فرد در اجتماع همراه است (رک. اریکسون، ۱۳۸۴: ۲۳۴). نوجوانان در این دوران از خودمحوری به‌سوی تعامل، همدلی و مسئولیت‌پذیری حرکت می‌کنند. در ادبیات نوجوان، پرداختن به این موضوع از آن‌رو مهم است که شخصیت‌ها اغلب درگیر یافتن جایگاه خود در جامعه‌اند.

خانواده، به‌ویژه سبک تربیتی والدین، نخستین بستر آموزش مهارت‌های اجتماعی به نوجوان است (رک. شریعتمدار، ۱۳۸۸: ۹۷). در *دلقک*، عمه و مادر نگار با رفتارهای گوناگونشان، الگوهایی برای او فراهم می‌کنند. نگار گاه در مواجهه با موقعیت‌های اجتماعی، دچار تعارض و نوسان می‌شود. در یکی از صحنه‌ها، پس از تلاش برای عذرخواهی از فردی که به او بی‌احترامی کرده، با رفتاری تند از سوی همان فرد روبه‌رو می‌شود. این تجربه، او را به واکنش شدیدی سوق می‌دهد و مرحله‌ای از آزمون در مسیر بلوغ اجتماعی‌اش را رقم می‌زند:

«خانوم پشت سریمو هم بلند کردم و با این‌که تقصیر من نبود، ازش عذرخواهی کردم. همچی که چشامو چرخوندم دیدم دختره وایساده بروبر منو نیگا می‌کنه. دلم می‌خواست خفش کنم. نیشش باز شد و گفت: «بهت گفتم مزاحمم نشو!» اینو که گفت لبامو گاز گرفتم، رومو اونور کردم و چن لحظه صبر کردم. بعد یهو برگشتم و یه کشیده خیلی محکم خوابوندم تو گوشش» (حدادی، ۱۳۹۱: ۱۴).

این تجربه‌ها موجب می‌شود نگار در واکنش‌های اجتماعی‌اش دقیق‌تر و آگاهانه‌تر عمل کند. استقلال‌طلبی که از نشانه‌های بلوغ اجتماعی است، در این مرحله تقویت می‌شود؛ نوجوان به توانایی حل مسأله و تصمیم‌گیری مستقل دست می‌یابد و وابستگی‌اش به خانواده کاهش می‌یابد (رک. ماسن و دیگران، ۱۳۹۰: ۵۴۸). در *دلقک*، این ویژگی به‌وضوح در رفتار نگار آشکار می‌شود. زمانی که از عمه‌اش می‌خواهد نظارت‌هایش را متوقف کند و می‌گوید: «شما مسئول من نیستین... من امضا می‌دم هر بلایی سرم بیاد خودم مسئولشم» (حدادی، ۱۳۹۱: ۲۲)، اعلامی صریح از استقلال و مسئولیت‌پذیری فردی را بیان می‌کند.

از سوی دیگر، تعامل با همسالان نیز در فرایند بلوغ اجتماعی نقش حیاتی دارد؛ زیرا در بستر این روابط، نوجوانان فرصت تمرین نقش‌های اجتماعی گوناگون را می‌یابند (رک. پارسا، ۱۳۸۸: ۲۲۳). نگار، با تکیه‌بر حمایت دوستانی چون لیلا در برابر تهدیدات، نوعی اعتماد و همبستگی گروهی را تجربه می‌کند که بر احساس هویت اجتماعی او تأثیرگذار است. «من و سپیده یه قرار ملاقات با یه آدم‌هایی داریم که می‌خوان از این بچه سوءاستفاده کنن. فقط مواظب ما باشین که نتونن آسیبی به ما بزنن، باشه؟ ...لیلا یه دوست واقعیه، قبل ساعت پنج با دوتا از دختر عمواش تو کافی‌شاپه» (حدادی، ۱۳۹۱: ۲۲۰).

این تجربه‌ها به نگار کمک می‌کند تا مهارت‌های اجتماعی خود را تقویت کند و ارزش نقش‌های حمایتی و دوستانه را درک کند.

رشد وجدان اجتماعی و خودآگاهی یکی دیگر از نشانه‌های بلوغ اجتماعی است که به نوجوانان کمک می‌کند تا خود را در موقعیت‌های مختلف درک کرده و به ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی احترام بگذارند (رک. لطف‌آبادی، ۱۳۸۰: ۷۹). نگار در

---

[1]. Social Maturity

لحظاتی از داستان به رفتارهای ناخوشایند گذشته‌اش فکر می‌کند و خود را به‌خاطر بی‌توجهی به خانواده‌اش سرزنش می‌کند، این رشد وجدان اجتماعی را نشان می‌دهد:

«وجدانمه که داره آروم آروم از راه می‌رسه. لباشو گاز می‌گیره و با صدای بم عجیبی میگه: «بله من زدمش، من کارای بد زیادی کردم، من یه آشغال بد عوضی‌ام که نمی‌تونم اعصابمو کنترل کنم... با مامان اینا هم همین‌طور، اون موقه تا که بابا بی‌پول بود، هی الکی. با عصبانیت بهش می‌گفتم که باید بهم پول بده چون مدرسه خواسته، بابا هم با چشای غصه‌دار حیوونیش بهم پول می‌داد»» (حدادی، ۱۳۹۱: ۱۱۷).

بازنگری در رفتارهای گذشته و احساس مسئولیت نسبت‌به دیگران، نشانه‌ای از رشد اخلاقی و بلوغ اجتماعی در نگار است. در این مسیر، بازخورد مثبت از سوی اطرافیان نقشی کلیدی در تقویت اعتمادبه‌نفس نوجوان دارد. تحسین دیگران، به‌ویژه دوستان، سبب می‌شود نوجوان حس ارزشمندی و اطمینان به خود را تجربه کند (رک. شریعتمداری، ۱۳۹۳: ۷۳). در *دلقک*، نگار پس از دریافت بازخورد مثبت از دوستانش، حس رضایت درونی و اطمینان رفتاری بیشتری پیدا می‌کند: «خیلی حال می‌ده که مردم از آدم تعریف کنن. اعتمادبه‌نفس آدم می‌ره بالا» (حدادی، ۱۳۹۱: ۲۳۶). سیر بلوغ اجتماعی او با مراحل مختلفی از تعامل، تعارض و پذیرش همراه است.

در *زیبا صدایم کن*، زیبا ابتدا وابستگی عمیقی به پدر دارد: «انگار قوی‌ترین مرد دنیا را بغل می‌کردم» (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۳۳). طبق نظریه‌ی دلبستگی بالبی (۱۹۷۳)، رابطه‌ی عاطفی ایمن با والدین، زمینه‌ساز حضور مؤثر نوجوان در اجتماع است. این پیوند در زیبا علی‌رغم مشکلات خانوادگی، احساس امنیت و رشد عاطفی ایجاد می‌کند. بااین‌حال، زیبا در طول داستان با رفتارهای غیراخلاقی پدر مواجه شده و به‌طور مستقل به ارزیابی آن‌ها می‌پردازد؛ ازجمله وقتی با تعجب نسبت‌به دادن کارت‌بانکی شخص دیگری از سوی پدر، اعتراض می‌کند: «بابا! این مال خانم آژیره؟» (همان: ۴۱).

این واکنش، نشانه‌ی آگاهی اجتماعی در حال شکل‌گیری اوست؛ جایی که بین دلبستگی عاطفی و ارزش‌های اخلاقی تعارضی شکل می‌گیرد. در ادامه، تلاش زیبا برای مهار رفتار خشونت‌آمیز پدر در موقعیتی بحرانی: «باید فکر دعوا را از سرش می‌انداختم» (همان: ۴۷)، گویای رشد توانایی مدیریت بحران و استفاده از مهارت‌های اجتماعی در شرایط حساس است (Bandura, 1997: 78)

در مقایسه با نگار، بلوغ اجتماعی زیبا در بستر بحران‌های خانوادگی و تضادهای اخلاقی شکل می‌گیرد؛ درحالی‌که نگار بیشتر از طریق تعامل با همسالان و دریافت بازخورد اجتماعی، به رشد اجتماعی می‌رسد. هر دو شخصیت با مسیرهایی متفاوت، اما مؤثر، به تکوین هویت اجتماعی خود دست می‌یابند.

۴. ۲. ۴. بلوغ عاطفی[1] و هیجانی

بلوغ عاطفی و هیجانی، توانایی فرد در کنترل احساسات و واکنش منطقی به شرایط دشوار است؛ مفهومی که روان‌شناسان رشد همچون برنارد[2] (۱۹۸۶) با ویژگی‌هایی چون مهار احساسات منفی، تقویت عواطف مثبت و پذیرش محدودیت‌ها معرفی کرده‌اند. کول[3] (۱۹۹۴) نیز آن را توان تحمل تنش‌های روانی می‌داند. نوجوانان در این دوره با تلاطم‌های هیجانی مواجه‌اند که مدیریت آن‌ها نیازمند درک، صبر و راهنمایی از سوی اطرافیان است.

---

1. Emotional Maturity
2. Bernard
3. coale

در رمان *دلقک*، نگار در روند بلوغ روانی‌اش با طیف وسیعی از احساسات روبه‌روست که نشانه‌هایی از رشد عاطفی او را منعکس می‌کند. احساس تنهایی، یکی از چالش‌های اصلی اوست؛ تنهایی‌ای که دلتنگی‌اش برای خانواده را شدت می‌بخشد و نیاز او به امنیت و دلبستگی را نشان می‌دهد. این واکنش‌ها، فراتر از وابستگی، بیانگر بلوغ تدریجی هیجانی نگار و تلاش او برای معنادادن به روابط انسانی و یافتن جایگاه خود در جهان اطراف است. «هر وقت خیلی دلم بگیرد، می‌روم می‌نشینم روبه‌رویش و گریه می‌کنم... دلم برای دو خواهرم هم گاهی تنگ می‌شود؛ اما پیش از آنکه گریه کنم، سعی می‌کنم به کارهای بدی که در حقم کرده‌اند فکر کنم و خوشحال باشم که مدتی از آن‌ها دورم» (حدادی، ۱۳۹۱: ۱۸). این واکنش عاطفی را می‌توان در چارچوب نظریه‌ی دلبستگی آینزورث[1] (۱۹۷۸) تحلیل کرد. بر اساس این نظریه، افراد در تلاش‌اند تا میان وابستگی عاطفی و استقلال هیجانی تعادل برقرار کنند. تلاش نگار برای سرکوب احساس دلتنگی از طریق تمرکز بر خاطرات منفی، نشان‌دهنده‌ی آغاز روند استقلال عاطفی او است.

یکی از چالش‌های عاطفی مهم نگار، نارضایتی شدید از تصویر بدنی خویش است. او خود را با معیارهای زیبایی تبلیغ‌شده در رسانه‌ها مقایسه می‌کند و این امر باعث شکل‌گیری خودپنداره‌ای[2] منفی در او شده است: «وقتی ۱۴–۱۵ ساله شدم، دیدم ای‌دادبیداد! چه‌قدر لباس‌ها در تنم بد می‌ایستند! شروع کردم به جنگیدن با این بدن... رژیم گرفتم، ورزش کردم، اما هیچ تغییری حاصل نشد. هجده‌ساله که شدم، تصمیم گرفتم با لباس‌های گشاد این نقص را بپوشانم» (همان: ۳۳). این نارضایتی بازتابی از بحران هویتی نوجوانی است که در نظریات راجرز[3] (۱۹۶۱) به آن توجه شده است. راجرز معتقد است که برای رسیدن به‌سلامت روانی و عاطفی، فرد باید بتواند خود را بپذیرد و برای خویشتن ارزش قائل شود. درنهایت، نگار پس از مدتی، با مطالعه و آگاهی بیشتر، نگرش خود را تغییر می‌دهد: «به توصیه‌ی روان‌شناسان، سعی کردم خودم را دوست داشته باشم. به دلم احترام می‌گذارم و اجازه می‌دهم زندگی‌اش را بکند» (همان: ۳۳). این تحول نشان‌دهنده‌ی حرکت او به سمت پذیرش خویشتن و ایجاد تصویری مثبت‌تر از خود است.

در آغاز داستان، نگار از طریق انتخاب وسایل خاص، تلاش می‌کند تا توجه دیگران را به خود جلب کند. او به‌دنبال ایجاد تمایز میان خود و هم‌کلاسی‌هایش است: «می‌خواستم بین بچه‌های کلاس متفاوت باشم، یک‌چیز عجیب بخرم... اما وقتی به دانشگاه رفتم، دیدم خیلی‌ها چنین وسایلی دارند و این منم که تا حالا چنین چیزی ندیده بودم» (همان: ۱۳). این رفتار نگار بازتابی از نیاز هیجانی او به دیده‌شدن و دریافت تأیید اجتماعی است؛ مفهومی که در نظریه‌ی اریکسون (۱۹۶۸) به‌عنوان بحران هویت در نوجوانی شناخته می‌شود. نوجوانان در این دوره برای یافتن جایگاه خود، هویت‌های گوناگون را تجربه می‌کنند و گاه دچار سرخوردگی می‌شوند. نگار در واکنش به فشارهای روانی، گاه خشم و پرخاشگری را به‌عنوان ابزار تخلیه‌ی هیجانی به کار می‌گیرد: «خیلی وقت بود دلم می‌خواست یکی را بزنم... سبک شده بودم» (همان: ۱۵–۱۶). نظریه‌ی تنظیم هیجان برک[4] (۲۰۲۰) نیز توضیح می‌دهد که رفتارهای هیجانی شدید در نوجوانی، ناشی از نارسایی در کنترل شناختی و مهاری مغز است. نگار این ناتوانی را با توصیف احساس خشم به‌خوبی نشان می‌دهد: «یادم نمی‌آید، کی بود که خشم مثل پودر سیاه روی تمام جانم پاشیده شد» (همان: ۹۰) و با گذشت زمان، او مسیر سازنده‌تری برای بیان احساسات خود می‌یابد. گرایش به نمایشنامه‌نویسی و ایفای نقش، راهی برای ابراز وجود و جلب‌توجه مثبت است: «می‌خواهم نمایش را به معلمم تقدیم کنم...»

---

1. Ainsworth
2. Self-concept
3. Rogers
4. Burke

(همان: ۱۵۵). مطابق با دیدگاه رشد مثبت‌نگر ماسلو[1] (۱۹۹۹)، تبدیل هیجانات منفی به فعالیت‌های خلاقانه، نشان از رشد سالم عاطفی دارد.

در *زیبا صدایم کن* نیز شخصیت زیبا، به‌مرور توان همدلی با دیگران را در خود تقویت می‌کند. در صحنه‌ای، پدر با چشمان اشک‌بار تلاش می‌کند اقدامش را توجیه کند؛ زیبا با سکوتی معنادار، بازی احساسی پدر را همراهی می‌کند و از واکنش سریع پرهیز می‌کند؛ نشانه‌ای از کنترل هیجان و درک موقعیت عاطفی پیچیده: «نه کارت خانم آژیر مال ما بود، نه موتور. هیچی نگفتم و سرم را پایین انداختم. دوست نداشتم بازی امروزمان خراب شود. خودش گفت: «ناراحت نشو. قرض گرفتم». سرم را بالا و پایین کردم یعنی باشه، تو درست میگی» (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۵۵). رفتار زیبا در برابر پدر، بازتابی از درک عاطفی او از وضعیت دیگران است. طبق نظریه‌ی هوش هیجانی گلمن[2] (۱۹۹۵)، توانایی تشخیص احساسات و واکنش همدلانه، از شاخص‌های بلوغ هیجانی است. زیبا با انتخاب سکوت به‌جای تقابل، به کاهش تعارض کمک می‌کند و احساسات پدر را در نظر می‌گیرد.

در ادامه‌ی داستان، زیبا با اضطراب و موقعیت‌های پرتنش مواجه می‌شود. درصحنه‌ای که حیثیت اجتماعی‌اش در خطر است، با استیصال می‌گوید: «خدایا دیدی چه خاکی به سرم شد!» (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۶۷). تجربه‌های این‌چنینی، او را وادار به کنترل هیجانات می‌کند. مطابق نظریه‌ی لازاروس و فولکمن[3] (۱۹۸۰)، این تغییر نشانه‌ی رشد در مهارت‌های مقابله‌ای است.

هم‌زمان، زیبا قضاوت اخلاقی مستقلی می‌یابد. وقتی پدرش قصد دارد آب‌میوه‌ای مشکوک را بدهد، واکنش تند او: «بابای بدجنس! خیلی کارت بد بود» (همان: ۳۷)، نشان می‌دهد که اصول اخلاقی‌اش از دلبستگی فراتر رفته است. بر پایه‌ی نظریه‌ی کلبرگ (۱۹۸۴)، این نوع واکنش نشانه‌ی درونی‌سازی ارزش‌ها و عبور از اطاعت صرف است.

زیبا میان وابستگی عاطفی و اصول اخلاقی دچار تعارض می‌شود، اما به‌تدریج به مرحله‌ای می‌رسد که احساسات، اخلاق و مسئولیت‌پذیری را در کنار هم درک و مدیریت می‌کند. او در بستر تجربه‌های پرتنش، از احساسات متناقض به‌سوی درک پایدارتر از خود و جهان پیرامون حرکت می‌کند: «شانه‌به‌شانه و هرهرکنان از لابه‌لای درخت‌های چسبیده به جوی و پیاده‌رو زدیم به چاک. وای که چقدر خندیدیم! حس خوب خوشبختی قلقلکم می‌داد و انگار اوّلین بار بود باهاش بیرون می‌رفتم» (همان: ۷۴). اما در موقعیتی دیگر، با اضطراب شدیدی روبه‌رو می‌شود و تلاش می‌کند آن را با خنده پنهان کند: «بدجوری دشوره داشتم و او دشوره را از نگاهم می‌خواند... خندیدم؛ غش‌غش و الکی» (همان: ۲۸). این توانایی پذیرش و مدیریت احساسات متضاد، زیبا را در مسیر رشد هیجانی و سازگاری عاطفی قرار می‌دهد. طبق نظریه‌ی دلبستگی بالبی (۱۹۷۳)، نوجوانان از طریق مواجهه با تجارب عاطفی متناقض، یاد می‌گیرند که با پیچیدگی‌های هیجانی زندگی سازگار شوند. در طول داستان، زیبا از فردی وابسته و نگران به شخصیتی تبدیل می‌شود که می‌تواند برای خود تصمیم بگیرد و در شرایط دشوار، بر احساساتش مسلط باشد. در یکی از صحنه‌های پایانی، او با شجاعت تصمیمی می‌گیرد که نشان‌دهنده‌ی رشد استقلال عاطفی اوست: «دل به دریا زدم و دستم را گرفتم به میله‌های سرد و خودم را کشیدم بالا. آخرش به یکجایی می‌رسیدیم دیگر. خیالم راحت بود بابا جایی نمی‌رفت که برای زیبا خطر داشته باشد. نوک کمربند را گرفتم و گفتم: «اومدم با مسئولیت خودت»» (همان: ۱۶۴). این تغییر، بازتابی از رشد شخصیتی زیبا است که از وابستگی به خوداتکایی حرکت کرده است.

---

1. Maslow
2. Goleman
3. Lazarus & Folkman

به‌صورت مقایسه‌ای، نگار و زیبا هر دو در مسیر بلوغ هیجانی قرار دارند، اما با رویکردهایی متفاوت. نگار بیشتر با چالش‌هایی چون استقلال عاطفی، پرخاشگری و تلاش برای کنترل دل‌تنگی و تنهایی دست‌وپنجه نرم می‌کند؛ هیجانات را بیشتر سرکوب می‌کند یا به‌صورت انفجاری بروز می‌دهد و در تلاش است از وابستگی فاصله بگیرد.

در مقابل، زیبا به‌تدریج توانایی همدلی و درک هیجانات دیگران را می‌آموزد. او در مواجهه با ترس‌ها، یاد می‌گیرد احساساتش را مدیریت کرده و به استقلال عاطفی دست یابد. نگار بیشتر از مسیر تجربه‌ی هیجانات شدید رشد می‌کند، اما زیبا از طریق رشد اخلاقی، همدلی و درونی‌سازی ارزش‌ها به تعادل روانی می‌رسد. این تفاوت‌ها، بازتابی از تنوع مسیرهای بلوغ هیجانی در نوجوانان است.

۴. ۲. ۵. بلوغ شناختی[1] (عقلی)

در دوران نوجوانی، رشد شناختی با گسترش توان تفکر انتزاعی، فرضیه‌سازی و خودآگاهی همراه است. نوجوانان قادرند به‌طور پیچیده‌تری بیندیشند، آینده را پیش‌بینی کنند و دیدگاه‌های متفاوت را درک نمایند (رک. شهرآرای، ۱۳۸۴: ۱۲۶). در رمان *دلقک*، نگار به‌تدریج نشانه‌هایی از بلوغ شناختی را در تعاملات خود نشان می‌دهد. زمانی که متوجه سوءتفاهم احتمالی نسبت‌به رفتار یک دختر می‌شود، به‌جای واکنش تند، مسیر متفاوتی را انتخاب می‌کند (رک. حدادی، ۱۳۹۱: ۱۱). این رفتار، نشانه‌ای از درک تفاوت ذهنیت و واقعیت است؛ مرحله‌ای که پیاژه آن را گذار از تفکر عینی به انتزاعی می‌نامد (رک. پیاژه، ۱۳۸۰: ۱۲۸). نگار در برخورد با مسائل هیجانی نیز از سطح واکنش آنی به سطح بازاندیشی می‌رسد. پس از تماس احساسی با والدین، با بازبینی رفتارش، به ناپایداری تصمیمات هیجانی پی می‌برد: «من یه بچه ننر و مردم‌آزارم...» (حدادی، ۱۳۹۱: ۱۷۸). این بازاندیشی، نشانه‌ی رشد فراشناختی و آگاهی از فرایندهای ذهنی خود است. همچنین، تغییر تدریجی در خودپنداره‌ی نگار، از انکار ظاهر تا پذیرش خود، از دیگر نشانه‌های بلوغ شناختی اوست (همان: ۲۱۵).

در مقابل، زیبا در *زیبا صدایم کن* ابتدا با نگاهی ساده‌انگارانه به جهان می‌نگرد، اما در مواجهه با واقعیت‌های تلخ زندگی، به تحلیل‌های عمیق‌تری می‌رسد. او درمی‌یابد که تغییر ظاهری پدرش به معنای بهبود واقعی نیست: «بابا خوب نشده. عوض‌شده، ولی خوب نشده...» (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۷۱). این تمایز میان تغییر و تحول درونی، بیانگر رشد تفکر انتزاعی در زیباست. او توان ارزیابی دقیق‌تری از رفتار پدر پیدا می‌کند و شرایط روانی و اقتصادی پدر را درک می‌کند، اما مرزهای اخلاقی خود را حفظ می‌نماید. این نوع تحلیل، نشانه‌ای از بلوغ شناختی و رشد قضاوت فردی است؛ مرحله‌ای که نوجوان می‌تواند مستقل از دیدگاه‌های دیگران، واقعیت‌ها را تفسیر کرده و ارزش‌های خود را در تصمیم‌گیری لحاظ کند. «چرا نمی‌توانستم بگویم شمام رفتارت مثل باباهای دیگه نبود. نمی‌خواستم یادش بیاورم که وقتی اعصابش به هم می‌ریخت، قرص‌هاش ته می‌کشید و پول نداشت یا داشت و قرص نمی‌خرید یا می‌خرید و سر ساعت نمی‌خورد، چه جهنمی به پا می‌کرد» (همان: ۹۳). این قضاوت واقع‌بینانه نشان‌دهنده‌ی توانایی زیبا در تفکّر منطقی و حفظ هویت شخصی‌اش در شرایط بحرانی است. زیبا در مواقعی که نیاز به اثبات اهمیت خود نزد پدر دارد، از روش‌های غیرمستقیم استفاده می‌کند. این رفتار نه‌تنها تضادهای درونی او را نشان می‌دهد، بلکه رشد اخلاقی و قدرت استدلال او را نیز نمایان می‌سازد. «گفتم: «خواهش می‌کنم اینو بخور. بخور تا بدونم چقدر دوستم داری». خیلی‌اش را خیلی کشید: «خیلللللللللللی دوستت دارم دیوونه» و جوید و با اخم گفت: «لامصب یک‌کم تلخه، نه؟»» (همان: ۱۷۵). این تحلیل‌ها نشان‌دهنده‌ی دقت در تصمیم‌گیری اخلاقی و ارزیابی احساسات درونی زیبا است. در شرایط بحرانی، زیبا نیاز به امنیت و آرامش دارد و در چنین لحظاتی به سمت افرادی که به او حس حمایت می‌دهند،

---

[1]. Cognitive Maturity

حرکت میکند. این نیاز به امنیت روانی و پیوند عاطفی، نمایانگر بلوغ عاطفی و شناختی اوست. «سردم شد و حس عجیبی آمد سراغم. ترس و تنهایی و شب و باران. گوشی را درآوردم، زنگ زدم به شما تا بیایید دنبالم. دلم خانه میخواست و چراغ و گرمای بخاری، دلم شمارا میخواست» (همان: ۱۹۱). این تماس نشاندهنده بلوغ عاطفی و نیاز طبیعی زیبا به پیوند عاطفی در شرایط سخت است.

تحلیل مقایسهای بلوغ شناختی نگار و زیبا، گویای رشد فکری هر دو شخصیت است. نگار با گذار از تفکر کودکانه به انتزاعی، توان تمایز میان واقعیت و ذهنیت را مییابد. زیبا نیز با درک پیچیدگیهای زندگی، به تصمیمهایی واقعبینانهتر میرسد. هر دو از نگاه سادهانگارانه به تحلیل عمیق مسائل اجتماعی میرسند، با این تفاوت که زیبا با واقعیتهای دشوارتری مواجه است و مسیر استقلال فکریاش شفافتر ترسیم میشود.

۴. ۲. ۶. بلوغ اقتصادی[1]

تأمین زندگی یکی از خواستههای نوجوانان و جوانان است. همانطور که هاویگهرست عقیده دارد، لازم است جوانان از استقلال اقتصادی خود اطمینان حاصل کنند و برای انتخاب و احراز شغل آماده گردند (رک. مایرز و بلر؛ ۱۳۵۳: ۱۱۱). نوجوانان در پی آنند که با بهدستآوردن شغل درآمدی داشته و از میزان وابستگی خود به خانواده کم کنند.

در *دلقک*، نگار نمونهای از نوجوانی است که مسیر بلوغ اقتصادی را طی میکند. پس از مهاجرت برای تحصیل، بهجای تکیهبر حمایت مالی خانواده، تصمیم میگیرد هزینههای زندگیاش را خودش تأمین کند. او ابتدا به تدریس زبان در مهدکودک میپردازد و سپس با ترجمهی مطالب برای خبرنامهای آنلاین درآمدزایی میکند: «بابام گفت تا یه سال اجاره رو میده... از همون اول شروع کردم به کار کردن...» (حدادی، ۱۳۹۱: ۶۰). این انتخابها نمایانگر مسئولیتپذیری اقتصادی او در شرایط محدود مالی است.

نگار با درک نیازها و محدودیتهای مالی، به برنامهریزی مالی و ارتقای مهارتهای شغلی روی میآورد: «سه تا کتاب از لیلا گرفتم... دویست و پنجاه تومن میدن» (همان: ۲۴۷). چنین تصمیمهایی نشاندهندهی تلاش او برای استفادهی بهینه از فرصتهای شغلی است. در ادامه، او درمییابد که مشاغل موقتی پاسخگوی اهداف بلندمدتش نیستند و تمرکز خود را به کارهای متناسب با توانایی‌هایش معطوف میکند: «دیگه لازم نیست معلم کیمیا و کاملیا باشم...» (همانجا). این تحول از کار موقتی به انتخاب شغل هدفمند، نمود عینی بلوغ اقتصادی نگار است؛ جایی که او علاوهبر تأمین مالی، برای رشد حرفهای و استقلال بلندمدت نیز برنامهریزی میکند.

زیبا نیز درنتیجه شرایط دشوار زندگی، به بلوغ اقتصادی زودهنگام دست مییابد. فشار مالی، او را ناچار میکند تا در نوجوانی مسئولیت تأمین نیازهای خود و خانواده را بر عهده گیرد. او شغل‌هایی چون فروش گل، روزنامه و آدامس را تجربه میکند: «یکوقتهایی گل میفروختم... دستمالکاغذی جیبی و آدامس موزی» (حسنزاده، ۱۳۹۳: ۱۰۹). اگرچه این مشاغل اغلب بهاجبار مادر و ناپدریاش انجام میشود، اما زیبا از خلال آنها با ارزش پول و سختیهای اقتصادی آشنا میشود.

تجربهی بهرهکشی اقتصادی نیز بخشی از واقعیتهای زندگی اوست؛ جایی که درآمدش به فردی به نام «آقا بالا» میرسد: «شببهشب باید کل فروش را میریختم جلوی رمضان» (همان: ۱۰۸). این فشارها، زیبا را بهسوی درک زودهنگام واقعیتهای

---

[1]. Economic Maturity

اقتصادی و نوعی خودیابی سوق می‌دهد؛ مرحله‌ای که اریکسون آن را جزئی از فرایند هویت‌یابی نوجوان می‌داند (Erikson, 1968: 104).

در مقایسه با نگار، تفاوتی بنیادین در مسیر بلوغ اقتصادی این دو شخصیت دیده می‌شود. نگار با انتخاب و برنامه‌ریزی شغلی، به‌دنبال استقلال مالی و رشد فردی است؛ اما زیبا به‌واسطه‌ی ضرورت‌های اقتصادی و فقدان حمایت خانوادگی وارد بازار کار می‌شود. نگار با تمرکز بر مهارت و علاقه، به‌تدریج به شغل‌های هدفمند می‌رسد، اما زیبا صرفاً برای بقا و کمک به خانواده کار می‌کند. درمجموع، نگار مسیر آگاهانه‌ای را برای دستیابی به استقلال اقتصادی طی می‌کند، درحالی‌که زیبا با پذیرش واقعیت‌های سخت، به درک عمیق‌تری از مسئولیت مالی می‌رسد؛ بلوغی که ابعاد روانی و اخلاقی وسیع‌تری برای او به همراه دارد.

۴. ۲. ۷. بلوغ سیاسی[1]

بلوغ سیاسی به توانایی نوجوان در درک مفاهیم اجتماعی و سیاسی، تحلیل مسائل و مشارکت آگاهانه در تصمیم‌گیری‌های مرتبط اشاره دارد. رشد سیاسی صرفاً وابسته به سن نیست، بلکه متأثر از آموزش، محیط و تجربیات زیسته است. همان‌طور که عشقی در وب‌سایت تبیان اشاره می‌کند، «تشخیص بازی‌های سیاسی و عدم فریب‌پذیری» نیازمند سطح بالایی از بلوغ سیاسی است. همچنین، شرایط اجتماعی و میزان ثبات سیاسی جامعه، نقش مهمی در شکل‌گیری این بلوغ ایفا می‌کند (عشقی، ۱۴/ ۰۹/ ۱۳۸۹).

در *دلقک*، نگار فرصت چندانی برای تجربه یا درک مفاهیم سیاسی نمی‌یابد. تمرکز داستان بر مسائل فردی، احساسی و خانوادگی اوست، نه تحلیل ساختارهای قدرت یا نابرابری. در مقابل، *زیبا صدایم کن* تصویری متفاوت ارائه می‌دهد. زیبا که بدون مدارک هویتی زندگی می‌کند، مستقیماً با محرومیت از حقوق شهروندی مواجه است: «من پونزده سالمه... نمی‌دونم شناسنامه دارم یا نه» (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۲۴). این تجربه، درکی انتقادی به قوانین و نظام قدرت در او ایجاد می‌کند. زیبا نه‌تنها با تبعیض اجتماعی، بلکه با پیامدهای سیاسی فقدان هویت روبه‌روست؛ تجربه‌ای که زمینه‌ساز بیداری سیاسی اوست. او نابرابری را لمس می‌کند، حق انتخاب ندارد و جایگاهش در جامعه به رسمیت شناخته نمی‌شود. این وضعیت، نگرشی عمیق‌تر نسبت به عدالت اجتماعی در او ایجاد می‌کند.

در مقایسه، غیبت بلوغ سیاسی در شخصیت نگار ناشی از بافت داستانی و نوع چالش‌های پیش روی اوست؛ درحالی‌که زیبا به‌واسطه محرومیت‌های اجتماعی، به درک مستقیم‌تری از مفاهیم قدرت، قانون و بی‌عدالتی می‌رسد.

۴. ۳. تحلیل و تبیین بازنمایی بلوغ در دو رمان نوجوان

یافته‌های این پژوهش از تحلیل دو رمان *دلقک* (هدی حدادی) و *زیبا صدایم کن* (فرهاد حسن‌زاده)، حاکی از آن است که بازنمایی مفهوم بلوغ در این آثار تفاوت‌های بنیادینی ازنظر نوع تجربه، شدت مواجهه با واقعیت، ساختار روایی و جهت‌گیری جنسیتی دارد. این تفاوت‌ها نه‌تنها در سطوح شخصیت‌پردازی، بلکه در ابعاد عمیق‌تری چون رابطه با بدن، جامعه، خانواده و هویت نیز مشهودند.

در *دلقک*، نگار شخصیتی درون‌گرا و جست‌وجوگر است که مسیر بلوغش بیشتر در حوزه‌های شناختی، روانی و معنوی شکل می‌گیرد. رشد او از طریق تأملات ذهنی و تجربه‌های خانوادگی و شخصی صورت می‌گیرد؛ بدون درگیری مستقیم با

[1]. Political Maturity

ساختارهای اجتماعی. بلوغ در این اثر، به‌عنوان فرایندی تدریجی و درونی بازنمایی شده است. نویسنده‌ی زن با نگاهی حساس به احساسات و رشد فردی، به‌جای مواجهه مستقیم با بحران‌های اجتماعی یا جنسیتی، بستر رشد را در تعاملات احساسی درون خانواده پی می‌ریزد. فقدان برجسته‌سازی بلوغ جسمی و جنسی در روایت نیز گویای این نگاه تربیتی و متعادل است.

در مقابل، زیبا در *زیبا صدایم کن* نوجوانی پرانرژی و کنشگر است که بلوغ او در دل بحران‌های بیرونی مانند فقر، بی‌هویتی، تبعیض و نابرابری اجتماعی شکل می‌گیرد. زیبا با زبان انتقادی و رفتاری اعتراضی، تجربه‌ای ملموس از بلوغ اجتماعی و سیاسی را به نمایش می‌گذارد. بلوغ جسمی نیز با زبانی نمادین و غیرمستقیم، اما ملموس‌تر از رمان *دلقک*، بیان‌شده است. نویسنده‌ی مرد با بهره‌گیری از زبان طنز و روایت‌های روزمره، تجربه‌ی بدن و جنسیت را به‌گونه‌ای مطرح می‌کند که با فضای فرهنگی اثر سازگار باشد.

مقایسه‌ی دو شخصیت نشان می‌دهد نگار نماینده‌ی بلوغ درون‌نگر و معنوی است، درحالی‌که زیبا نماینده‌ی بلوغ اعتراضی و اجتماعی. نگار با مراقبت از کودک و پذیرش درونی به خودشناسی می‌رسد، درحالی‌که زیبا از دل بحران و مقاومت، هویت فردی و اجتماعی خود را بازمی‌یابد. این تفاوت‌ها تا حدی ناشی از زاویه دید نویسندگان نیز هست: حدادی با تأکید بر لایه‌های احساسی و روان‌شناختی، بلوغ را پدیده‌ای تدریجی و خانوادگی می‌بیند؛ درحالی‌که حسن‌زاده با دیدگاهی ساختارگرا، بلوغ را درگیر با جامعه، قدرت و قانون نشان می‌دهد.

تفاوت سنی و موقعیتی میان دو شخصیت نیز در شیوه‌ی بازنمایی بلوغ تأثیرگذار است. نگار که در اواخر نوجوانی است، درگیر بازاندیشی در هویت و مسیر آینده است. زیبا اما در آغاز نوجوانی، با بحران‌هایی مانند طرد اجتماعی و بی‌هویتی روبه‌رو است که روند بلوغش را از سطح زیستی به سطح هویتی و اجتماعی سوق می‌دهد.

درمجموع، این پژوهش نشان می‌دهد بازنمایی بلوغ در ادبیات نوجوان فارسی می‌تواند طیفی از نگرش‌های ذهن‌محور تا واقع‌گرا و فردمحور تا ساختارگرا را شامل شود. همچنین، تحلیل جنسیت‌محور آثار ادبی نمایانگر آن است که جهت‌گیری روایی، مضامین محوری و شیوه پرداخت به تجربه بلوغ تحت تأثیر جنسیت نویسنده قرار دارد.

۵. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تحلیل تطبیقی بازنمایی انواع بلوغ در دو رمان *دلقک* و *زیبا صدایم کن*، به بررسی تفاوت‌های ساختاری و گفتمانی در نگرش نویسندگان به موضوع بلوغ پرداخت. یافته‌ها نشان داد که تجربه بلوغ در این آثار، نه‌تنها بازتاب زیست روانی شخصیت‌ها، بلکه متأثر از جنسیت نویسنده، بافت فرهنگی و ساختار روایت است. در *دلقک*، بلوغ فرایندی فردی، معنوی و درونی است که در بستر خانواده و احساسات شکل می‌گیرد. در مقابل، *زیبا صدایم کن* تصویری اجتماعی، واقع‌گرایانه و گاه سیاسی از بلوغ ارائه می‌دهد؛ درگیر با بحران‌هایی چون بی‌هویتی، فقر و تبعیض. این تفاوت، گویای دو رویکرد به نوجوانی است: یکی تأمل‌گرا و دیگری انتقادی. ابعاد بلوغ (جسمی، عاطفی، شناختی، اقتصادی، معنوی، اجتماعی و سیاسی) در دو اثر به شکلی نامتقارن و با شدت‌های متفاوت بازنمایی شده‌اند؛ امری که نشان می‌دهد ادبیات نوجوان فاقد الگویی یکنواخت در روایت بلوغ است و این تجربه، تابعی از شرایط متغیر فرهنگی و روانی است. این پژوهش بر اهمیت رویکردهای چندبُعدی در مطالعه ادبیات نوجوان تأکید می‌کند. تمرکز صرف بر بلوغ زیستی یا روانی، بدون توجه به زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی، تصویر ناقصی از این مرحله ارائه می‌دهد. همچنین، تحلیل جنسیت‌محور نقش مهمی در فهم سازوکارهای روایی بلوغ دارد. نتایج این مطالعه

می‌تواند مبنای پژوهش‌هایی درزمینه‌ی مقایسه‌ی آثار نویسندگان زن و مرد، تحول روایت بلوغ در رمان نوجوان و مطالعات تطبیقی با ادبیات جهانی قرار گیرد و گامی مؤثر در تعمیق تحلیل‌های نظری و انتقادی در حوزه ادبیات نوجوان باشد.

منابع

اتکینسون، ریچارد سی.، اتکینسون، ریتا ال.، اسمیت، ادوارد ای.، بم، داریل جی.، و نولن‌هوکسما، سوزان. (۱۳۷۸). *زمینه روان‌شناسی*. ترجمه‌ی محمدنقی براهنی و همکاران، تهران: رشد.

احدی، حسن؛ محسنی، ناهید. (۱۳۹۶). *روانشناسی رشد*. تهران: آینده درخشان.

احمدی، احمد. (۱۳۹۰). *روان‌شناسی نوجوانان و جوانان*. اصفهان: مشعل.

اریکسون، اریک هامبورگر. (۱۳۸۴). *هویت: جوانی و بحران*. ترجمه‌ی مهدی قراچه داغی. تهران: رشد.

برک، لورای ای. (۱۳۸۳). *روان‌شناسی رشد*. ترجمه یحیی سیدمحمدی. جلد اول، تهران: ارسباران.

بی‌نظیر، نگین. (۱۳۹۹). «مفصل‌بندی بینش دووجهی در ساختار اسطوره‌ای رمان «سنجاب‌ماهی عزیز». *مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز*، ۱۱ (۱)، ۲۸–۵۳. https://doi.org/10.22099/jcls.2019.33653.1690

بیات، مریم؛ حسن‌زاده نیری، مریم؛ مرادی، اعظم. (۱۴۰۳). «تحلیل دیدگاه عشق به‌مثابه قصه در رمان نوجوان «در یک ظهر داغ تابستان دختری از بصره آمد» بر اساس الگوی رابرت استرنبرگ». *مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز*، ۱۶ (۱)، ۱۹–۳۴. https://doi.org/10.22099/jcls.2024.48687.2014

پارسا، محمد. (۱۳۸۸). *روانشناسی رشد کودک و نوجوان*. تهران: بعثت.

پیاژه، ژان. (۱۳۸۰). *روان‌شناسی کودک*. ترجمه‌ی فرهاد ماهر. تهران: نی.

حدادی، هدی. (۱۳۹۱). *دلقک*. تهران: افق.

حسن‌زاده، فرهاد. (۱۳۹۳). *زیبا صدایم کن*. تهران: چشمه.

خسرونژاد، مرتضی. (۱۳۸۹). *معصومیت و تجربه: درآمدی بر فلسفه‌ی ادبیات کودک*. تهران: مرکز.

رقایب‌پور، فاطمه؛ بی‌نظیر، نگین. (۱۴۰۱). «آلوده انگاری کریستوا و بدن‌مندی در بلوغ دختران (تحلیل سه رمان نوجوان)». *مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز*، ۱۳ (۲)، ۱۰۷– ۱۳۴. https://doi.org/10.22099/jcls.2022.4104 8.1887

شریعتمدار، آسیه. (۱۳۸۸). «شیوه‌های فرزند پروری». *رشد مشاور مدرسه*، ۵ (۲)، ۴۴–۴۶.

شریعتمداری، علی. (۱۳۹۳). *روانشناسی تربیتی*. تهران: امیرکبیر.

شهرآرای، مهرناز. (۱۳۸۴). *روانشناسی رشد نوجوان «دیدگاهی تحولی»*. تهران: نشر علم.

عشقی، داوود. (۱۳۹۴). گروه دین و اندیشه‌ی تبیان: انواع بلوغ در انسان (بلوغ معنوی ۲). *1398/09/14. www.tebyan.com*

گودرزی دهریزی، محمد. (۱۳۸۸). *ادبیات کودکان و نوجوانان ایران*. تهران: چاپار قو.

لطف‌آبادی، حسین. (۱۳۸۰). *رشد اخلاقی، ارزشی و دینی در نوجوانی و جوانی: از مجموعه روان‌شناسی رشد کاربردی نوجوانی و جوانی*. تهران: نسل سوم.

ماسن، پل هنری؛ کنگر، جان جنی؛ کیگن، جروم؛ هوستون، آلین کاترین. (۱۳۹۰). *رشد و شخصیت کودک*. ترجمه‌ی مهشید یاسایی، تهران: مرکز.

مرادی، علیرضا. (۱۳۹۵). *مفهوم نوجوانی در رمان نوجوان ایران بر اساس مکاتب روانشناسی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه پیام نور تفت.

میرعلایی امین، زهرا. (۱۳۹۶). *بازنمایی انواع بلوغ در رمان‌های نوجوان دهه هشتاد*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه پیام نور شهرکرد.

میرعلایی امین، زهرا؛ رضایی، حمید؛ کاوه، منیژه. (۱۳۹۷). بازنمایی انواع بلوغ در رمان نوجوان «عقرب‌های کشتی بمبک». *اورمزد*، (۴۵)، ۴–۲۵.

Bandura, Albert. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York, NY: W. H. Freeman.

Bowlby, John. (1973). *Attachment and loss. Vol. 2: Separation, anxiety and anger*. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.

Butler, Judith. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York, NY: Routledge.

Erikson, Erik Homburger. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York, NY: W. W. Norton & Company.

Goleman, Daniel. (1995). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ*. New York, NY: Bantam Books.

Grosz, Elizabeth. (1994). *Volatile bodies: Toward a corporeal feminism*. Bloomington, IN: Indiana University Press.

Kaplan, Jeffrey S. (2008). *Young adult literature in the 21st century: Moving beyond stereotypes to reflect adolescent realities*. *The ALAN Review*, *36*(1), 11–18.

Kohlberg, Lawrence. (1981). *The philosophy of moral development: Moral stages and the idea of justice* (Vol. 1). San Francisco, CA: Harper & Row.

Massel, Martin. (1995). *Art and psychological growth*. New York, NY: New Press.

Piaget, Jean. (1972). *The psychology of the child*. New York, NY: Basic Books.

Rogers, Carl. (1961). *Humanistic psychology*. New York, NY: McGraw-Hill.

Roudiez, Léon S. (1982). *Powers of horror: An essay on abjection* (L. S. Roudiez, Trans.). New York, NY: Columbia University Press.